แนวคิดและการจัดการภูมิทัศน์สรรค์สร้างบริเวณที่อยู่อาศัยท้องถิ่นไทย กรณีศึกษาริมแม่น้ำเพชรบุรี

ยศพร ปุณวัฒนา
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ อินพันทัง
ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การตั้งถิ่นฐานบริเวณที่อยู่อาศัยของคนไทยมีความผูกพันกับระบบสังคมเกษตรกรรมมาแต่เดิม การจัดการพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน จากการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของตนเองและของพื้นที่ ประกอบกับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นส่งผลให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเฉพาะท้องถิ่นขึ้น การจัดการนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่ตัวเรือนอันเป็นที่กินอยู่หลับนอน พื้นที่ใช้สอยที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตในแต่ละวันยังต่อเนื่องเชื่อมโยงกับบริเวณบ้าน หรือแม้กระทั่งพื้นที่ส่วนกลางอันเป็นทรัพยากรจากธรรมชาติซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เกิดเป็นองค์ประกอบในบ้าน ทั้งที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง เครื่องใช้ไม้สอย และภูมิสถาปัตยกรรมในบริเวณบ้าน ภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณบ้านของคนไทยจึงสะท้อนให้เห็นวิธีคิดของผู้อยู่อาศัย อีกทั้งการตอบสนองต่อบริบทแวดล้อมจนเกิดการจัดการที่เหมาะสมต่อความต้องการของครอบครัว

ในยุคสมัยปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และทางวัตถุ จนเกิดความหลากหลายในด้านต่างๆ ย่อมส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการจัดการบริเวณที่อยู่อาศัยไปด้วย ทั้งเรื่องวิธีการจัดการและวิธีคิด แต่การจัดการภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษายังคงมีสำนึก และการพยายามอยู่ร่วมกันกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น มีการเลือกรับปรับเปลี่ยนทั้งวิธีคิด เทคโนโลยี และวิธีการจัดการในบริเวณที่อยู่อาศัย สะท้อนให้เห็นพลวัตรของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์สรรค์สร้าง / ภูมิทัศน์วัฒนธรรม / สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น / บ้าน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง *"การศึกษาภูมิทัศน์สรรค์สร้างท้องถิ่นไทยในบริเวณที่อยู่อาศัยที่ราบริมแม่น้ำเพชรบุรี"* ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต มนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ (MAG) ประจำปี พ.ศ. 2555 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ อินพันทัง เป็นผู้ควบคุม

FINAL_NAJUA_27.indd 111 17/1/2557 2:18:25

1. ความหมายของ “ภูมิทัศน์สรรค์สร้าง”

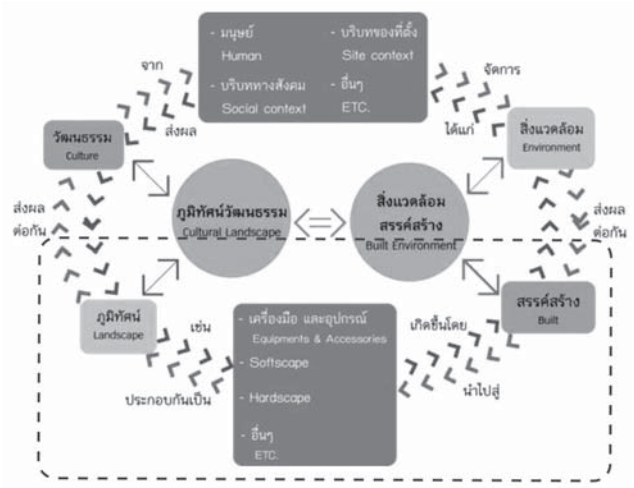
ภูมิทัศน์ (นาม) = การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศทั้งที่ปรากฏตามจริง และภาพลักษณ์ในจิตใจที่รู้สึกได้[1]

สรรค์ (กริยา) = สร้างให้มีให้เป็นขึ้น, มักใช้คู่กับคำว่าสร้าง[2]

สร้าง (กริยา) = ทำให้มีให้เป็นขึ้นด้วยวิธีต่างๆกัน[3]

ดังนั้น *“ภูมิทัศน์สรรค์สร้าง”* คือ สิ่งที่เกิดจากกระบวนการจัดการกับสภาพแวดล้อมอันเป็นผลสะท้อนจากการรับรู้สภาพแวดล้อม ทั้งทางรูปธรรม และนามธรรม

ความหมายของคำว่า *“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม”* และ *“สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง”* นั้นใกล้เคียงกับคำว่า *“ภูมิทัศน์สรรค์สร้าง”* คำทั้งสองล้วนเป็นผลสะท้อนจากบริบทของที่ตั้ง และบริบททางสังคมวัฒนธรรมผ่านการกระทำของมนุษย์ หากความแตกต่างกันที่มุมมองหลักของแต่ละคำที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 1: แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของความหมายคำว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม, สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง และภูมิทัศน์สรรค์สร้าง

2. ความเป็นมา

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมประจำถิ่นล้วนมีพัฒนาการจากอัตลักษณ์ของรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างในท้องถิ่นนั้นๆ อันเกิดจากการสั่งสมจากบรรพบุรุษ การทำความเข้าใจเพื่อแปลความหมายจากสิ่งที่มีอยู่ (Existing) ในท้องถิ่นของตนผ่านมิติทางสังคม วัฒนธรรม แนวคิดปรัชญา ตรรกะจากบรรพบุรุษ ฯลฯ สู่แบบแผน (pattern) ของรูปแบบ (style) ประจำท้องถิ่นของตน ซึ่งล้วนเป็นส่วนสำคัญต่อการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมเฉพาะท้องถิ่นในทวีปเอเชีย เช่น การศึกษาสถาปัตยกรรมของญี่ปุ่น จีน อินโดนีเซีย (บาหลี) เป็นต้น

"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง สิ่งก่อสร้างต่างๆตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้นๆ....."[4]

หากพิจารณานิยามของ *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น"* แล้วจะพบการกล่าวถึงสภาพแวดล้อมนอกเหนือจากตัวสถาปัตยกรรมถือเป็นองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นด้วย การปรับปรุงภูมิทัศน์จากความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต และความเข้าใจระบบนิเวศน์ของพื้นที่ และถ่ายทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการตั้งถิ่นฐานของคนไทย การจัดการกับอาณาบริเวณที่อยู่อาศัยของคนในท้องถิ่นเกิดจากการเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดั้งเดิมของพื้นที่ของตน กระบวนการดังกล่าวมีการสอดแทรกของสุนทรียะในการอยู่อาศัยรวมอยู่ด้วยหากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านสำนึกจากการแก้ปัญหา และประสบการณ์เชิงประจักษ์ มิได้เกิดจากการผ่านกระบวนการออกแบบ

ปัจจุบันมีการศึกษาอย่างแพร่หลายถึงรูปแบบ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยส่วนมากมีการศึกษาถึงลักษณะของตัวสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ แต่ในส่วนของการศึกษาถึงรูปแบบในการจัดการกับภูมิทัศน์ในบริเวณที่อยู่อาศัยนั้นมีการกล่าวถึงไม่มากนัก

"การศึกษาภูมิทัศน์สรรค์สร้างท้องถิ่นไทยบริเวณที่อยู่อาศัยในพื้นที่ราบริมแม่น้ำเพชรบุรี" เน้นการทำความเข้าใจถึงกระบวนการแก้ปัญหาเพื่ออยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงตรรกะที่อยู่ในกระบวนการจัดการกับพื้นที่ที่อยู่อาศัยของคนท้องถิ่น เพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลของการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และสามารถเป็นฐานข้อมูลด้านแบบแผนของภูมิสถาปัตยกรรมไทยในพื้นที่ศึกษา

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษารูปแบบของภูมิทัศน์ในบริเวณที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา จากภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น

3.2 เพื่อเข้าใจถึงองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษา

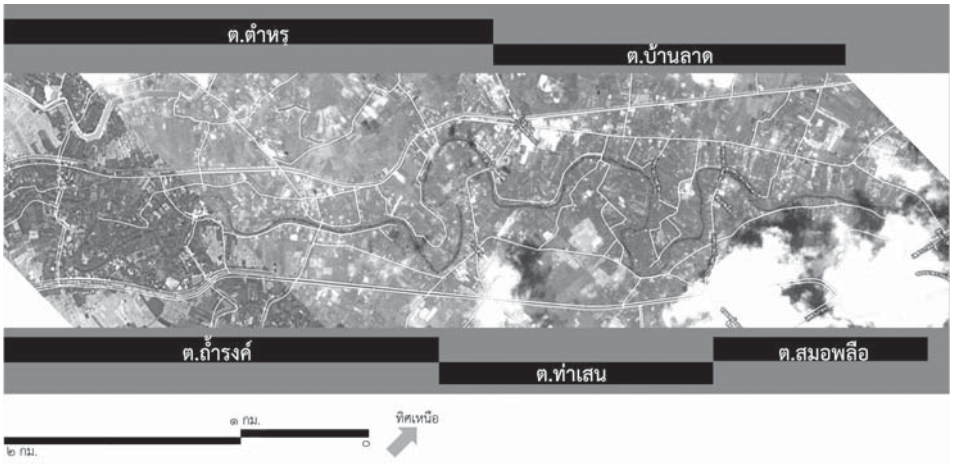
3.3 เพื่อเกิดความเข้าใจถึงแนวคิด และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบของภูมิทัศน์สรรค์สร้างบริเวณที่อยู่อาศัยของคนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

4. การเลือกพื้นที่ศึกษา

4.1 ระดับมหภาค ผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในอดีต ซึ่งเลือกจับจองพื้นที่ราบริมแม่น้ำอันเป็นที่มีความอุดมสมบูรณ์ และสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง และอุปโภคบริโภคเป็นอันดับแรก ซึ่งพื้นที่ราบของจังหวัดเพชรบุรีที่แม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านนั้น ได้แก่ อ.เมืองเพชรบุรี และอ.บ้านลาด

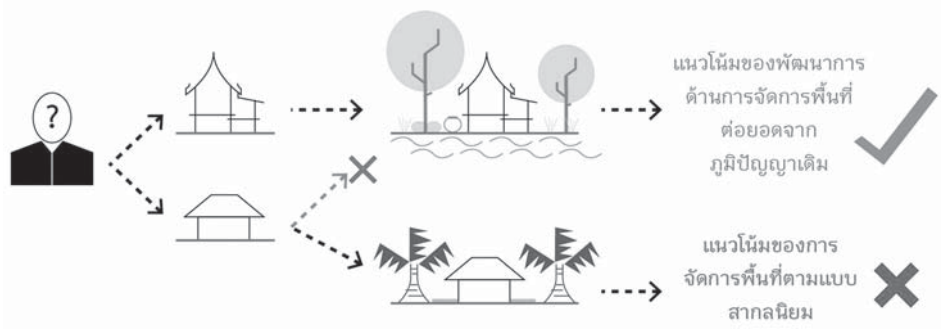
จากการวิเคราะห์ภาพรวมของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ทั้งสองอำเภอข้างต้น พบว่าภาพรวมของพื้นที่ อ.เมืองเพชรบุรีมีความเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม อันเนื่องจากความเป็นสังคมเมืองและเป็นย่านธุรกิจของจังหวัด ส่วนพื้นที่ อ.บ้านลาดนั้นเป็นรอยต่อระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ซึ่งสาระของการศึกษานั้นต้องการเห็นวิธีคิดและการจัดการในปัจจุบันที่มีพลวัตรต่อเนื่องจากแนวคิดดั้งเดิม จึงเลือกศึกษาเฉพาะพื้นที่ อ.บ้านลาดเท่านั้น

โดยพื้นที่ใน อ.บ้านลาดที่แม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านมีทั้งหมด 5 ตำบล ได้แก่ ต.ถ้ำรงค์, อ.บ้านลาด, ต.ท่าเสน, ต.ตำหรุ และ ต.สมอพลือ

แผนที่ 2: แสดงพื้นที่ตำบลที่แม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านพื้นที่ศึกษาใน อ.บ้านลาด
ที่มา: แก้ไขรูปภาพจาก Google Earth

4.2 ระดับจุลภาค การคัดเลือกกรณีศึกษาจะใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบผู้ศึกษาวิจัยกำหนดเอง (Purposive Sampling) โดยจะคัดเลือกศึกษาบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี ที่ตัวเรือนพักอาศัยยังคงมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นอยู่ และมีภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณที่อยู่อาศัยที่ได้รับการจัดการเอาใจใส่อย่างดีจากเจ้าของเรือน หรือจากผู้ร่วมอาศัยในเรือนนั้นๆในปัจจุบัน การเลือกกรณีศึกษาเบื้องต้นจากรูปแบบของเรือนนั้นสืบเนื่องมาจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการจัดการกับพื้นที่ของผู้อยู่อาศัยเปรียบเสมือนสิ่งสะท้อนทัศนคติจากภายในตัวผู้อยู่อาศัยที่เลือกการปรับตัว หรือปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยของตนให้เหมาะสมต่อสังคมยุคปัจจุบัน แทนที่จะเลือกการเปลี่ยนอาคารให้เป็นแบบสมัยนิยม อีกทั้งเรือนที่ยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบไทยพื้นถิ่นไว้ในปัจจุบันนั้นย่อมแสดงถึงพลวัตรของกรณีศึกษาได้

รูปภาพ 3: ภาพสะท้อนทัศนคติของผู้อยู่อาศัย ผ่านกายภาพของที่อยู่อาศัย

จากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นเพียงเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรีใน อ.บ้านลาดยังคงพบบ้านที่มีเรือนทรงไทยพื้นถิ่นอยู่ทั้งหมด 185 บ้าน[5] ซึ่งหลังจากกระทำการสำรวจและคัดสรรบ้านทั้งหมดแล้ว จึงได้มาซึ่งกรณีศึกษาทั้งหมด 17 บ้าน ที่ยังคงมีการดูแลจัดการภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณที่อยู่อาศัยเป็นอย่างดี ณ ปัจจุบัน

5. ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา

อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี อาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อ อ.เมืองเพชรบุรี และ อ.เขาย้อย ทิศใต้ติดต่อ อ.ท่ายาง ทิศตะวันออกติดต่อ อ.เมืองเพชรบุรี ทิศตะวันตก ติดต่อ อ.หนองหญ้าปล้อง แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 18 ตำบล 115 หมู่บ้าน

แม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านพื้นที่ 5 ตำบลของ อ.บ้านลาด ได้แก่ ต.ถ้ำรงค์, ต.บ้านลาด, ต.ท่าเสน, ต.ตำหรุ และ ต.สมอพลือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ 5 ตำบลดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำและลานตะพัก (Plain and Terrace Zone) ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่มากนัก เป็นรอยต่อระหว่างพื้นที่เชิงเขากับที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่ลักษณะนี้ได้รับอิทธิพลของการพัดพาตะกอนจากแม่น้ำเพชรบุรี และน้ำผิวดินที่ไหลมาตามความลาดเอียงของภูเขาส่วนหนึ่ง และจากการทับถมของตะกอนน้ำทะเลเดิมเมื่อครั้งที่น้ำทะเลยังท่วมถึง[6]

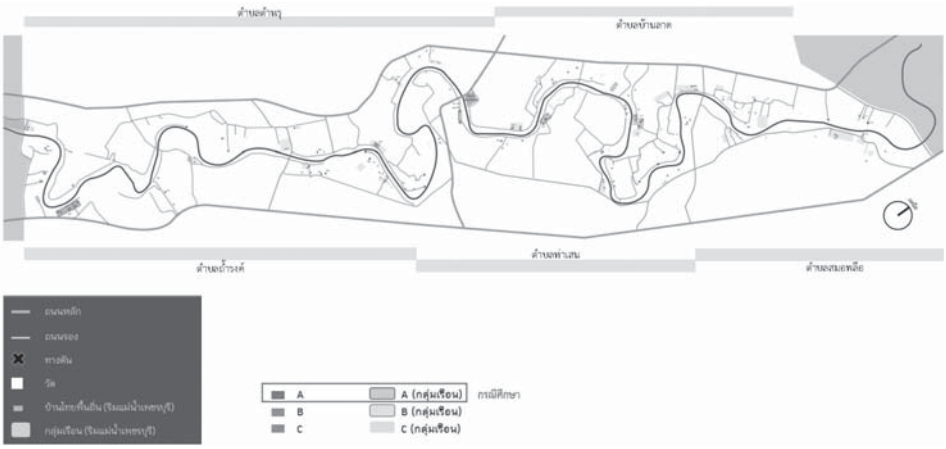
พื้นที่ศึกษาสามารถเข้าถึงได้ซึ่งในขณะทำการสำรวจพบว่ากำลังก่อสร้างถนนเลียบแม่น้ำเพชรบุรีตลอดเส้นทาง ทั้งที่กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการ และที่แล้วเสร็จไปแล้ว ทั้งนี้ถนนบางส่วนได้ตัดขาดพื้นที่พักอาศัยจากแม่น้ำเพชรบุรีเนื่องจากทางการได้ทำการถมพื้นถนนสูงกว่าระดับดินเดิมมาก โดยเส้นทางที่ใช้ในพื้นที่ศึกษาถือเป็นเส้นทางคมนาคมสายรอง บางพื้นที่ที่เป็นถนนเส้นเล็กๆของชุมชนมีความกว้างไม่มากนักและยังเป็นถนนดินอยู่ ถนนบางเส้นเป็นทางตัน

ระดับน้ำในแม่น้ำเพชรบุรีมีความแตกต่างกันมากในแต่ละช่วงเวลาของรอบปี ซึ่งในอดีตปริมาณน้ำในแม่น้ำจะสัมพันธ์กับฤดูกาล แต่ในปัจจุบันยังมีเรื่องการบริหารจัดการน้ำโดยภาครัฐเป็นตัวแปรสำคัญที่เพิ่มเข้ามา ส่วนสภาพพื้นที่ดินในแม่น้ำเพชรบุรีในพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นทรายหยาบ ส่งผลให้พื้นที่โดยรอบบริเวณเป็นดินปนทรายการเพาะปลูกสวนละมุดทำได้ดีเป็นที่นิยมในพื้นที่ศึกษา บางบ้านทำเป็นสวนผสม

แม่น้ำเพชรบุรีในปัจจุบันไม่ได้มีความสำคัญต่อการคมนาคมขนส่งแล้ว แต่ยังคงมีความสำคัญต่อการเกษตรมากเช่นในอดีต ส่วนการใช้สอยน้ำเพื่อการอื่นๆนั้นลดลงมากเนื่องจากปัญหาสารเคมีจากสวนของชาวบ้านปะปนลงสู่ลำน้ำ และจากการที่ทุกบ้านมีน้ำประปาใช้อย่างทั่วถึง

แต่เดิมผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทำสวน, ทำนา และบางส่วนเป็นข้าราชการ แต่จากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นพบว่าในปัจจุบันมีความหลากหลายด้านการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามาก กล่าวคือ พบทั้งคนรุ่นใหม่ผู้ที่ยังประกอบอาชีพชาวสวนต่อเนื่องจากบรรพบุรุษ และประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่ชาวสวน เช่น พนักงานบริษัท รับจ้าง ประกอบธุรกิจอยู่นอกพื้นที่ เป็นต้น เนื่องจากค่านิยม และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น อีกทั้งการแบ่งที่ดินเป็นมรดกตกทอดทำให้รุ่นลูกหลานมีพื้นที่ครอบครองต่อครัวเรือนน้อยลง บางครอบครัวจึงต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น หรือรับจ้างทำสวนแทน ส่วนผู้ที่ยังคงประกอบอาชีพทำนาในพื้นที่ศึกษาเหลือน้อยแล้ว โดยหากชาวบ้านมีที่นาก็มักให้คนอื่นมาเช่านาทำแทน

สภาพสังคมในพื้นที่ศึกษายังคงอยู่อาศัยกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างเพื่อนบ้าน ยังพบเห็นการไปมาหาสู่ระหว่างคนในชุมชนอยู่ ส่วนทางกายภาพมีความหลากหลายในเรื่องของการสร้างขอบเขตที่อยู่อาศัย พบทั้งบ้านยังคงเปิดพื้นที่โล่งไม่มีรั้วกั้นบริเวณ, บ้านที่กั้นรั้วเพื่อแสดงแนวเขตที่ดิน แต่ยังคงทำช่องทางสัญจรที่รั้วระหว่างตน และเพื่อนบ้านไว้ ส่วนบ้านที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยประจำ มักทำรั้วรอบขอบชิดไว้เพื่อความปลอดภัยของทรัพย์สินของตน

ภาพที่ 4: แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษา และตำแหน่งกรณีศึกษา

6. การวิเคราะห์ภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณบ้านกรณีศึกษา

6.1 พืชพันธุ์ในบริเวณที่อยู่อาศัย ความหลากหลายของพันธุ์พืช และจำนวนพืชพันธุ์มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่อยู่อาศัย โดยภาพรวมของไม้ที่ปลูกในบริเวณของกรณีศึกษาในพื้นที่ศึกษา จำแนกตามประเภทการใช้สอย เป็นดังนี้

6.1.1 พืชผักสวนครัว มีความสัมพันธ์กับการใช้สอย และพฤติกรรมการอยู่อาศัยโดยตรง การปลูกพืชสวนครัวนี้เกิดจากความจงใจ และกึ่งจงใจ กล่าวคือ พืชสวนครัว เช่น พริก มะเขือ ตำลึง ตะไคร้ เป็นต้น มักมีอยู่ในบ้านกรณีศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย มีทั้งเกิดจากความจงใจปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติบริเวณใกล้ที่ล้างจานส่วนที่เป็นพื้นดิน ซึ่งพืชพันธุ์ดังกล่าวมักใช้เป็นส่วนผสมหลักของอาหารไทยอยู่แล้ว และเมื่อเกิดเป็นต้นขึ้นมาจึงเลือกที่จะเก็บไว้บริโภคในภายหลังทำให้เกิดเป็นสวนครัวขึ้นมา นอกจากนี้ พืชสวนครัวบางชนิดยังมีลักษณะเฉพาะ เช่น เป็นพืชคลุมดิน หรือมีกลิ่นหอม เช่น กระชาย เตย ซึ่งการเติบโตแบบแผ่คลุมดินของพืชเหล่านี้ยังช่วยลดภาระการดูแลจัดการที่ดินขจัดความรกไปได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากพืชคลุมดินเหล่านี้เบียดกันแน่นทำให้วัชพืชไม่สามารถเติบโตขึ้นสร้างความรกแก่บริเวณนั้นได้

6.1.2 ไม้ผล พบได้ทั่วไปหากในบริเวณบ้านมีพื้นที่สามารถปลูกได้ คุณประโยชน์หลักของไม้ผลเมื่ออยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัย คือ ร่มเงา รูปแบบการปลูกจะกระจายตัวไปในบริเวณไม่เป็นกลุ่มเพื่อให้ต้นสูงแผ่กว้าง บางกรณีศึกษามีพื้นที่ใช้สอยภายนอกอยู่ใต้ร่มไม้เหล่านี้ เช่น โต๊ะม้าหิน เปลญวน ผูกไว้ระหว่างต้นไม้ แคร่นั่งเล่น เป็นต้น นอกจากนี้บางกรณีศึกษายังใช้พื้นที่ดินที่เหลือในบริเวณบ้านปลูกเป็นสวนผลไม้เล็กๆไว้ในบริเวณบ้าน และบางกรณีศึกษาใช้ดงกล้วยแทนรั้ว ซึ่งกล้วยเป็นพืชท้องถิ่นซึ่งโตและขยายตัวเร็วปลูกชิดกันได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าการปลูกไม้ผลเพื่อบริโภคนั้นเป็นประเด็นรอง

6.1.3 ไม้ประดับ มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในบริเวณบ้านแต่ละกรณีศึกษาค่อนข้างสูง และไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากเป็นเรื่องของสุนทรียะซึ่งเป็นความชอบพอส่วนบุคคล เช่น การเลือกปลูกด้วยรูปทรงของต้นไม้, ความสวยงามของดอกที่ให้ การปลูกเพื่อให้ได้กลิ่นหอมจากดอก และการปลูกโดยผสานความเชื่อไม้มงคล หรือนามมงคล เป็นต้น

6.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกไม้ในบริเวณบ้าน ไม่พบความเชื่อของตำราพรหมชาติที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องไม้มงคลกับทิศทั้งแปด ในพื้นที่ศึกษา ส่วนความเชื่อเรื่องนามมงคลของพันธุ์ไม้พบได้เพียงในบางกรณีศึกษา หรือสรรพคุณที่เป็นความเชื่อท้องถิ่น เช่น เรื่องนามมงคล ซึ่งมักเป็นชื่อของไม้ประดับอยู่แล้ว หรือความเชื่อเรื่องการปลูกขนุนไว้หลังบ้านเพื่อเกื้อหนุน มะขามไว้ที่หน้าบ้านเพื่อความน่าเกรงขาม เป็นต้น สรรพคุณอันเป็นความเชื่อท้องถิ่นมักเกิดกับพืชตระกูลว่าน เช่น ว่านลิ้นมังกร ช่วยป้องกันสัตว์เลื้อยคลานเข้ามาในบริเวณบ้านจึงมักปลูกไว้ที่แนวรั้วบ้าน, ว่านนางคุ้ม ช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุข, ต้นวาสนา จะทำให้ผู้อยู่อาศัยโชคดีมีวาสนา เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ไม้ประดับที่เป็นที่นิยมปลูกกันในบ้านกรณีศึกษานั้นกลับไม่ได้มีชื่ออันเป็นมงคล (ยกเว้นต้นวาสนา) ไม้ประดับที่เป็นที่นิยมปลูกกลับเป็นไม้ที่เป็นที่คุ้นเคยในประเทศ

6.2 ยุ้งข้าว, ฉางข้าว มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ *วัฒนธรรมข้าว*[7] ในอดีต ทุกบ้านที่เคยประกอบอาชีพทำนาล้วนเคยมียุ้งข้าวเป็นองค์ประกอบในบริเวณบ้านทั้งสิ้น สภาพปัจจุบันตลอดจนความสำคัญของยุ้งฉางสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของครัวเรือน ปัจจุบันยุ้งข้าวในพื้นที่ศึกษามีความสำคัญลดลงมาก บางบ้านไม่มีให้เห็นอีกต่อไปแล้ว ส่วนบ้านที่ยังคงเก็บรักษาไว้ก็มีการใช้งานไม่มากหรือไม่ใช้เลย หรือปรับเปลี่ยนไปใช้งานอย่างอื่นแทน เช่น กรณีศึกษาที่ 3 ยังคงเก็บรักษาไว้เป็นการอนุรักษ์, กรณีศึกษาที่ 8 มีการปรับเปลี่ยนยุ้งข้าวเก่า โดยรื้อฝาออกใช้เป็นที่กองมัดฟางสำหรับเลี้ยงวัวแทนเนื่องจากไม่ได้ประกอบอาชีพทำนาแล้ว แต่มีการเลี้ยงวัวเป็นอาชีพอยู่, กรณีศึกษาที่ 16 เก็บรักษาไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้วางของ และกรณีศึกษาที่ 17 ใช้เก็บของ เป็นต้น

ภาพที่5: สภาพปัจจุบันของยุ้งข้าวในบ้านกรณีศึกษา และการปรับเปลี่ยนการใช้สอยและการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่างๆ (บน) กรณีศึกษาที่ 3 และ 7 (กลาง) กรณีศึกษาที่ 13 และ 8 (ล่าง) กรณีศึกษาที่ 16 โดยส่วนมากหากมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจะกลายเป็นพื้นที่เก็บของแทน

6.3 ศาล มีอยู่คู่ทุกบ้านไม่เพียงแต่ในพื้นที่ศึกษา จากการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนไม่ทราบแน่ชัดถึงที่มาของความเชื่อ แต่ยึดถือความเชื่อนี้มาแต่บรรพบุรุษ แสดงถึงความผูกพันมาเป็นเวลานาน โดยการนับถือศาลในบ้านในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีความผูกพันกับความเชื่อ *“ภูมิ(เจ้า)ที่”* และ *“พระภูมิ”* โดยลักษณะของศาลในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ศาลแบบเสาเดียว และศาลแบบ 6 เสาซึ่งมีขนาด และความสูงย่อมกว่า บางบ้านมีเพียงศาลแบบเสาเดียวเท่านั้น ส่วนบางบ้านมีทั้งสองแบบตั้ง

ไว้คู่กัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับกรณีศึกษาที่มีศาลแบบเสาเดียวในบ้านเท่านั้นได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อว่า *"ภูมิ(เจ้า)ที่"* และ *"พระภูมิ"* คือสิ่งเดียวกัน

ตำแหน่งของการตั้งศาลในพื้นที่ศึกษา ส่วนมากจะตั้งบนที่โล่งห่างพ้นจากเงาเรือน ซึ่งการกำหนดตำแหน่งตั้งศาล และทิศที่หันนั้นมีหมอมากระทำการกำหนดให้ทุกบ้าน

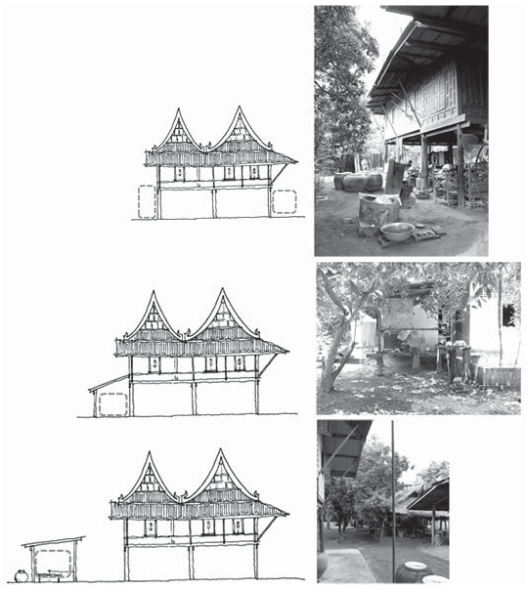
ที่ตั้งศาลมักแยกออกจากพื้นที่ใช้สอยอื่นในบ้านชัดเจนเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บริเวณรอบศาลมักถูกจัดการให้เป็น 2 ลักษณะ คือ จัดการเป็นพื้นที่โล่งบนลานดินหรือคอนกรีต และจัดการประดับประดาด้วยไม้นานาพันธุ์ โดยทั้ง 2 ลักษณะยังแสดงให้เห็นถึงการเอาใจใส่และการให้ความสำคัญจากผู้อยู่อาศัยเป็นอย่างดี

ภาพที่ 6: แสดงการนับถือ และการจัดการบริเวณที่ตั้งศาลแบบต่างๆ (บน) การนับถือศาลพระภูมิเพียงอย่างเดียว (ล่าง) การนับถือศาลพระภูมิคู่กับศาลเจ้าที่

6.4 ลาน และทางสัญจร ขนาดของลานบ้านจะถูกกำหนดด้วยกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่ใช้สอยที่มากที่สุด เช่น ลานบ้านของชาวนามีขนาดกว้างใหญ่เพื่อใช้ตากข้าวหลังจากเก็บเกี่ยว ลานบ้านของชาวสวนมีขนาดย่อมกว่า ใช้สำหรับกองผลผลิตที่ได้จากสวนมาเพื่อนำมาคัดแยกหรือแปรรูป เป็นต้น นอกจากนี้การใช้งานอื่นๆที่เกิดขึ้นบนลานบ้านนั้นจะขึ้นในวาระโอกาสที่แตกต่างกัน เช่น ส่วนที่โล่งต้องการแดดใช้สำหรับถนอมอาหารโดยการตากแห้ง และตากผ้า ส่วนที่ร่มมักเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาในการใช้สอยมาก เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่ทำงานช่าง ผ่าฟืน เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ลานร่มนี้คือพื้นที่ใช้สอยระดับพื้นฐานที่สุดของการใช้สอยในบ้านที่ทำหน้าที่ร่วมกับพันธุ์ไม้ผลในบริเวณบ้าน หากเกิดการใช้สอยเป็นกิจจะลักษณะขึ้นมากว่าเดิม พื้นที่นั้นๆ อาจถูกพัฒนาต่อเป็นสิ่งปลูกสร้าง เช่น ศาลา และโรงใช้สอยต่างๆ นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนลานอาจเกิดขึ้นบนทางสัญจรแทนเนื่องจากไม่ได้มีตัวกำหนดขอบเขตที่แน่นอนระหว่างทั้งสองพื้นที่ อีกทั้งหน้าที่ของลานเองก็คือพื้นที่สำหรับการสัญจรในอีกทางหนึ่ง

6.5 พื้นที่ใช้สอยใต้ชายคา และสิ่งปลูกสร้างแบบเพิง, โรง พื้นที่สำหรับกิจกรรมบางประเภทมักเป็นพื้นที่ใต้ชายคาติดกับใต้ถุนเรือนเพื่อให้ง่ายต่อการทำความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ครัวส่วนที่ตั้งเตาถ่าน ง่ายต่อการกวาดทำความสะอาดบริเวณพื้น หรือส่วนซักล้างที่เป็นส่วนเปียก ผู้อยู่อาศัยจะจัดการพื้นที่ให้สามารถระบายน้ำออกไปสู่สวนครัวที่อยู่ติดกันได้ หรือส่วนพื้นที่เก็บของที่ใต้ถุนเรือนเพื่อความเป็นระเบียบและยังช่วยกั้นพื้นที่บริเวณใต้ถุนแทนผนัง เป็นต้น เมื่อครอบครัวมีขนาดใหญ่ขึ้น หรือต้องการพื้นที่ใช้สอยดังกล่าวมากขึ้น มักมีวิธีการขยายพื้นที่โดยการตั้งเสาต่อเป็นเพิงต่อเนื่องกับตัวเรือนออกไป หรือสร้างอาคารประเภทโรงหรือเพิงแยกออกไปยังส่วนที่โล่งในบริเวณบ้าน การเลือกสร้างพื้นที่นั้นมีหลักการและเหตุผลอยู่บนความต้องการด้านขนาดพื้นที่ใช้สอย และขนาดของที่ดินของแต่ละบ้าน เช่น โรงครัว โรงเก็บของ ศาลาพักผ่อน เป็นต้น

ภาพที่ 7: แสดงตัวอย่างพื้นที่ใช้สอยใต้ชายคา, เพิง และสิ่งปลูกสร้างประเภทโรง/เพิง (บน) พื้นที่ใช้สอยใต้ชายคาเรือน (กลาง) แสดงตัวอย่างการต่อเพิงเชื่อมกับเรือนเพื่อขยายพื้นใช้สอย (ล่าง) แสดงตัวอย่างการแยกสิ่งปลูกสร้างออกจากเรือน

6.6 เครื่องแสดงอาณาเขตบ้าน ระบบสังคมแบบเพื่อนบ้าน หรือแบบเครือญาติ และการประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อการเลือกวิธีการสร้างขอบเขตของบ้าน

ในพื้นที่ศึกษาผู้อยู่อาศัยบางรายยังไม่มีการก่ออิฐกั้นเป็นรั้วรอบขอบชิด บางบ้านในพื้นที่ศึกษาได้ก่ออิฐกั้นรั้วถาวรขึ้นมาแล้ว แต่ *"รั้ว"* ในโลกทัศน์ของคนในพื้นที่ศึกษาไม่ได้เป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดความเป็นส่วนตัว หรือปิดกั้นบ้านของตนจากภายนอก แต่เป็นเพียงสิ่งที่กำหนดขอบเขตกรรมสิทธิ์ครอบครองพื้นที่เท่านั้น โดยสังเกตได้จากความสูง การเลือกวัสดุ เช่น บล็อกช่องลมเพื่อให้สามารถมองเห็นผ่านรั้วได้โดยรอบที่ระดับสายตาหรือการเจาะช่องประตูสำหรับไปมาหาสู่กันระหว่างเพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านหรือเครือญาติจะช่วยกันสอดส่องผู้มาเยือน ถือเป็นมาตรการความปลอดภัยในชุมชนที่เกิดขึ้นเองโดยวัฒนธรรมระบบชุมชนชนบทมาแต่เดิม

นอกจากนี้ยังพบว่าบ้านที่ไม่มีรั้วรอบขอบชิดนั้นมีภูมิปัญญาในการสร้างสัญลักษณ์แสดงพื้นที่ระหว่างบริเวณบ้านของตน กับของเพื่อนบ้านซึ่งเป็นข้อตกลงเฉพาะระหว่างเพื่อนบ้าน เช่น แนวไม้ผล เครื่องใช้ต่างๆ ลาน หรือทางสัญจรที่ใช้ร่วมกัน การสร้างสัญลักษณ์ขอบเขตลักษณะนี้ยังทำให้เกิดการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันบนบริเวณเส้นรอยต่อพื้นที่บ้านใกล้เรือนเคียงกัน

สำหรับกรณีศึกษาบางรายที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยังมีภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อาชีพ เช่น คอกวัว สวนไม้ผล มาเป็นพื้นที่ปิดล้อมบริเวณบ้าน หรือการใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะเด่นของไม้แต่ละชนิดเพื่อช่วยเพิ่มความปลอดภัยให้กับบริเวณบ้านอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 8: แสดงตัวอย่างเครื่องแสดงอาณาเขตบริเวณบ้าน (บน)รั้วถาวรกึ่งโปร่งระหว่างบ้าน (ล่าง) รั้วธรรมชาติจากภูมิปัญญาของชาวสวน

6.7 การจัดการน้ำ ก่อนการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ เมื่อน้ำประปายังไม่เข้าถึงชาวบ้านมีความผูกพันกับการใช้สอยน้ำในแม่น้ำเพชรบุรีและน้ำฝนในการอุปโภค-บริโภค ต่อเนื่องมายังยุคปัจจุบันที่น้ำประปาเข้าถึงทุกบ้านแล้ว แม้ว่าการใช้สอยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติของชาวบ้านจะลดน้อยลง แต่วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำในบ้านยังถูกแสดงออกผ่านเครื่องใช้ หรือภาชนะกักเก็บต่างๆอยู่ เช่น โอ่ง อ่าง ตุ่ม ยังคงมีให้เห็นเกือบทุกบ้าน แม้มีการต่อก๊อกน้ำประปาไว้ใช้แล้วก็ตาม ชาวบ้านยังคงเคยชินกับการตักน้ำจากภาชนะเหล่านั้นอยู่ นอกจากนี้การรองน้ำฝนไว้ในภาชนะเพื่อใช้ที่บางจุดในบริเวณบ้านยังช่วยประหยัดค่าน้ำประปา และไม่ต้องวุ่นวายเรื่องการเดินท่อน้ำด้วย

นอกจากน้ำใช้แล้วชาวบ้านในพื้นที่ศึกษายังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะที่ดินบริเวณบ้านเป็นอย่างดีเกี่ยวกับธรรมชาติของพื้นดินที่ลาดลงไปทางแม่น้ำเพชรบุรี ตลอดจนความสามารถในการรับน้ำของพื้นที่ พื้นที่ใช้สอยส่วนเปียกของบางบ้านจึงที่ปล่อยให้น้ำซึมลงดินไปเองโดยธรรมชาติหรือกำหนดตำแหน่งพื้นที่ดังกล่าวไว้ที่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่สวนในบ้านแล้วให้น้ำทิ้งเหล่านั้นไหลไปสู่พื้นที่สวนนั้น

สรุป

การจัดการภูมิทัศน์สรรค์สร้างในบริเวณบ้านของกรณีศึกษา ไม่ได้มีการจัดการผังบริเวณที่เป็นแบบแผน (Pattern) เหมือนกันในแต่ละบ้าน แต่มีลักษณะการจัดการพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆคล้ายคลึงกัน โดยมีสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการจัดการส่วนวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่มีอิทธิพลต่อการจัดการในฐานะของภูมิปัญญาติดตัวคนในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากสถานภาพที่ต่างกันทั้งในเรื่องของตำแหน่งที่ตั้ง, ขนาดของที่ดิน ขนาดของครอบครัว อาชีพ ฯลฯ จึงเป็นผลให้ผู้อยู่อาศัยมีวิธีการจัดการที่เหมาะสมต่อครัวเรือนของตนแตกต่างกันออกไป

ชาวบ้านมีเหตุผลในการเลือกรับเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เกิดความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย แต่ก็ยังยืนอยู่บนความพอดี กล่าวคือการเลือกรับปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆนั้นเกิดจากความรู้ความเข้าใจถึงความต้องการ และความเหมาะสม กระบวนการจัดการภูมิทัศน์สรรค์สร้างโดยผ่านกระบวนการไตร่ตรองดังกล่าวทำให้เกิดเป็นพลวัตรของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษา

เชิงอรรถ

[1] วนิดา พึ่งสุนทร, **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ: **คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับบลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549, หน้า 14.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**, กรุงเทพ: นานมีบุ๊คส์พลับลิเคชั่น, 2546.

[3] **เรื่องเดียวกัน**.

[4] สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, (2525), **สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น**: กรุงเทพฯ, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, หน้า 18

[5] ผู้วิจัยใช้คำว่า “บ้าน” เนื่องจากในจำนวนทั้งหมดนี้มีบางบ้านที่เป็นกลุ่มเรือนรวมอยู่ด้วย

[6] ศรันย์สมันตรัฐ, **โครงการวิจัยในกลุ่มโครงการการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรสร้างลุ่มน้ำเพชรบุรี,** “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำเพชรบุรี”, โครงการวิจัยย่อยที่ 6. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2550, หน้า 2-9

[7] อ่านเพิ่มเติมใน. วีระอินพันทัง, **สถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมข้าว**,กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิยาลัยศิลปากร, 2547.

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.** พระนคร: กรมศิลปากร, 2506

ไขแสง ศุขะวัฒนะ. **ประวัติสวนไทย**, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ไขแสง ศุขะวัฒนะ. **สวนไทย**, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

โชติ กัลยาณมิตร. **สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม,** กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.

เดวิด คินสลีย์. **นิเวศวิทยากับศาสนา จิตวิญญาณเชิงนิเวศในมุมมองต่างวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, 2551.

นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว. **เล่าเรื่องเมืองเพชร,** กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2550.

นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว. **ถึงอย่างไรก็อยู่กันมาได้**, กรุงเทพฯ: ศยาม, 2553.คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ณรงค์ มูลคำ. **ไม้มงคลกับตำนานความเชื่อ,** กรุงเทพฯ: ไพลิน, 2551.

นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล. **ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2528

บุญค้ำ ไชยพรหมวงศา, **ตำนาน และประเพณีชาวบ้าน,** กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2537.

พลูหลวง, **สร้างเรือนให้อยู่เย็นเป็นสุข (คติความเชื่อและประเพณีการสร้างเรือน),** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2546.

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. **สืบสานมรดกความงามของสภาพแวดล้อมท้องถิ่นไทย**(เอกสารประกอบการเสวนาเชิงวิชาการ 2549), กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2549.

ยศ สันตสมบัติ. **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากร ชีวภาพและสิทธิชุมชน,** กรุงเทพฯ: วิทอินดีไซน์, 2547.

วนิดา พึ่งสุนทร. **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม,** กรุงเทพฯ: **คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.

วีระ อินพันทัง. **สถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมข้าว,** กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

วีระ อินพันทัง. **เหย้าเรือนพื้นบ้านย่านตะวันตก,** กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544-2545.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. **ร่วมอนุรักษ์มรดกไทย สารานุกรมสมุนไพรรวมหลักเภสัชกรรมไทย,** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2540.

ศรีศักรวัลลิโภดม, **เรือนไทย บ้านไทย,** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (ในนามบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด), 2543.

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, **สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น**: กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, 2525.

สมใจ นิ่มเล็ก, **ราชบัณฑิตชาวสวน,** กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

สมภพ ภิรมย์, **บ้านไทยภาคกลาง,** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2514.

สวาท เสนาณรงค์, **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม, กรุงเทพฯ:** อักษรเจริญทัศน์,

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมีย์พันธ์, **เรือนล้านนาไทย และประเพณีการปลูกเรือน,** กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, **สถาปัตยกรรมญี่ปุ่น ประวัติศาสตร์ และร่วมสมัย**, กรุงเทพฯ: กรุงสยามการพิมพ์, 2512.

อมรรัตน์ ลีเพ็ญ และเกรียงไกร เกิดศิริ, **ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การสัมนาทางวิชาการเพื่อสร้างกระแสการรับรู้ และเปิดตัวแนวร่วมเครือข่าย "การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการขจัดมลทัศน์",** กรุงเทพฯ: **คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,** อุษาคเนย์, 2550.

อรศิริปาณินท์, **บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น,** กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

อรศิริปาณินท์, **โครงการวิจัยในกลุ่มโครงการ การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรสร้างลุ่มน้ำเพชรบุรี.** กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2550.

อรศิริปาณินท์, **ปัญญาสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น,** กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, พลัสเพรส, 2553.

เอี่ยม ทองดี, **ควาย ข้าว พระ ผี พิธีกรรมในกระบวนการพัฒนาชนบทไทย,** กรุงเทพฯ : อาศรมพัฒนาชนบท สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. ศาลายา: เคล็ดไทย, 2547.

Barbara Walker. **Bali Style,** Singapore: Marshall Cavendish Editions, 2009.

Bianca Maria Rinaldi. **The Chinese Garden GARDEN TYES FOR CONTEMPORARY LANDSCAPE ARCHITECTURE,** Spain: Birkhäuser GmbH, 2011

Günter Nitschke. **Japanese Garden,** China: Taschen, 1999.

John Brinckerhoff Jackson, **Discovering the Vernacular Landscape,** New Haven/ London: Yale University Press, 1984.

Kuck Loraine. **The world of the Japanese garden,** Tokyo: John Weatherhill, Inc.,1986.

Michio Fujika. **Kyoto country retreats,** Japan: Kodansha International Ltd., 1983.

The Concept and Management of Built Vernacular Landscape in Thai Dwelling House in the Area of Phetchaburi River Basin

Yossapon Poonwattana
Master Degree in Vernacular architecture
Silpakorn University
Associate Professor Vira Inpuntung, Ph.D.
Faculty of Architectural,
Silpakorn University

Abstract

The settlement of the Thai people had relationship with the Agriculture socials for longtime. The process which Leads to the Identity of Local Architecture is the sites management which set on the same social context and environment, by learnt and tried to understand the site environment, and pass on wisdoms to their descendants. Not only to the house but the site's landscape and the surrounding had arranged to be the functions of "home", included the Buildings, equipment and landscape (of home area). The Build Landscape of the local people's home has shown about what dwellers were thinking, and the response between dweller and the environment. That exists as the appropriate solutions of home area's management for their family.

Nowadays by the developments and changes both social, cultural, and materials. The management process and concept of the Built Environment has to be changes too, from the complexity. But that change's bases on consciousness of the dwellers by try to live and be humble with the local Environment. And they are the good example of the dynamics of the vernacular architecture on the site study area.

Keywords: Built Landscape / Cultural Landscape / Vernacular architecture / Home

FINAL_NAJUA_27.indd 126 17/1/2557 2:18:27